

Program promocije oralnog zdravlja u zajednici «Edukacijom do zdravlja zubi»

Ljubica Vranić, Ružica Krsnik

Ključne riječi: promicanje oralnog zdravlja, preventivni programi, karijes, vrtići

Promicanje oralnog zdravlja

Promicanje oralnog zdravlja kombinacija je zdravstvene edukacije, zdravstvene zaštite i organizacije zdravstvenog sustava koja se poduzima da unaprijedi zdravlje populacije, uz njihovo aktivno sudjelovanje. Temeljna odrednica promicanja oralnog zdravlja je unapređenje zdravlja i stvaranje potencijala za dobro zdravlje, prije nego se zdravstveni problemi ili ugroženost zdravlja pojavi. Promicanje zdravlja je ujedno investicija u zdravlje a promicanje zdravlja treba promatrati kao inovativnu suvremenu strategiju koja, osim što pruža zdravstvene koristi populaciji, donosi i zemlji "zdrave" socijalne i gospodarske prihode" (Ziglio, 1996). Promocija oralnog zdravlja je kao projekt nastala temeljem iskustava prevencije najvećeg problema zdravlja zubi karijesa. Prevencija karijesa je dobro poznata metodologija i strategija javnozdravstvenih službi u EU, a dugi niz godina je također bila ključni čimbenik zaštite zdravlja zubi u našoj zemlji. Međutim karijes je i danas bez obzira na poznavanje uzroka njegovog nastanka i mogućnosti prevencije još uvijek najraširenija bolest naše civilizacije. Tako u SAD-u, kod kojih je unatoč dobroj prevenciji i zavidnim rezultatima 45,7% djece u dobi od 5-17 godina ima karijes. Proučavanjem stanja oralnog zdravlja djece u našoj populaciji kod referentne skupine 12-godišnjaka prema objavljenim izvješćima Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) stanje zdravlja zubi djece se poboljšava sve do 1992. godine. Naime DMFT (zbroj karijesa, izvađenih zubi i ispuna) godine 1985. iznosio je 6.5, da bi se 1990. spustio na 3.4. Tada je svaki vrtić bio pod kontrolom određene dječje stomatološke ordinacije, odnosno svaka je škola imala svog stomatologa. Ukidanjem dječjih specijalističkih stomatoloških ordinacija stanje zdravlja zubi djece se pogoršava, jer su se prestale provoditi preventivne mjere u vrtićima i školama, prestaje sustavna briga za zdravlje zubi djece. Tako je KEP—DMFT –pokazatelj zdravlja zubi 1999.godine raste na 4,1. U organizaciji stomatološke zaštite od 1994. god. uspostavlja se funkcija izbornog stomatologa tako da je dana mogućnost roditeljima da izaberu stomatologa za svoje dijete.

Međutim na njihov izbor od velikog utjecaja imale su okolnosti svakodnevnog života, užurbanosti i rad uz kronični nedostatak vremena, pa su mahom djecu upisivali kod svog obiteljskog stomatologa, najčešće zbog neznanja ili zanemarujući činjenicu da o zdravlju dječjih zubi treba brinuti dječji stomatolog.

Multikauzalnost karijesa postavlja velike zahtjeve na zdravstvenu, a posebno stomatološku službu. Staviti karijes pod kontrolu samo sanacijom nije moguće, već je potrebno koristiti sve dostupne modele prevencije u dobro osmišljenim preventivnim programima, započeti prevencijom od najranije dobi razvoja zubi, pre-i posteruptivne mineralizacije, maturacije t.j.od trudnica pa sve do adolescentne dobi djeteta. U današnjoj situaciji kada kao što je vidljivo nema organizirane preventivne zubozdravstvene zaštite već 15 tak godina, ostaje otvoreno pitanje kako očuvati zdravlje zubi djece. Stomatološku skrb djeci pružaju polivalentni izabrani stomatolozi, a ta se skrb svodi na sanaciju karijesa i ostale kurativne postupke, a individualna preventiva u mnogome ovisi o raspoloživom vremenu stomatologa a i posjećenosti ordinaciji, odnosno o redovitosti dolaska u ordinaciju na pregled i kada ne postoji zdravstveni problem.

Slijedeći je problem sanacija mliječnih zubi djece. U današnjem ustrojstvu polivalentne stomatološke zaštite, dijete dijeli ordinaciju s odraslim pacijentima a u njima rade opći stomatolozi s većim ili manjim afinitetom u pristupu rada s djecom. U nedostatku vremena preventivni pregledi djece se ne namjerno zanemaruju. Odrasli znaju svoja prava, puno su određeniji u svojim zahtjevima nameću svoje probleme tako da se problem sanacije mliječnih zubi odgađa često pod motom " Pa oni će se ionako promijeniti".

Nadalje činjenica je da u školskim programima zdravstveni odgoj nije dobio svoje mjesto, a nepoticajna okolina i strah samo su neki od dodatnih činioca koji su malog pacijenta udaljili iz ordinacije.

Također vrlo malo stomatologa odlazi na specijalizaciju iz dječje i preventivne stomatologije, jer se po završenoj specijalizaciji vraćaju se u polivalentnu stomatološku ordinaciju. Pitamo se koji su uopće motivi ići na jednu specijalizaciju kada se danas ta specijalizacija vrednuje samo na fakultetu.

Uočavajući problem u nekim lokalnim zajednicama, gradovima i županijama problem prevencije karijesa je postao jedan od ciljnih programa rada nevladinih udruga koje putem edukacije djece i roditelja

potiču odlazak u stomatološku ordinaciju radi preventivnih pregleda. Jednako tako je i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi počelo podupirati rad udruga koje se bave edukacijom o potrebi preventivnih pregleda. Jedan od tih programa je prikazan u ovom radu.

Program „ Edukacijom do zdravlja zubi i kvalitete života“

Program provodi Udruga za zaštitu zdravlja žena sa ekipom stomatologa – volontera usmjerenih na prevenciju i edukaciju. Iz dosadašnjeg iskustva poznato je da se samo suradnjom stomatologa , roditelja, odgajatelja, nastavnika, profesora, te interdisciplinarnom pristupu problemu zdravstvene službe može očekivati poboljšanje stanja zdravlja naše mlade populacije.

Program se temelji na sljedećim principima:

- rano uključivanje djece u edukacijski program
- utvrđivanje prioritetnih područja za provedbu programa (područja s manjim ustrojem stomatoloških ordinacija, područja od posebne državne skrbi, socijalno stanje populacije)
- kontinuitet provedbe edukacije kroz suradnju i edukaciju odgajatelja u dječjim vrtićima, roditelja i zdravstvenih radnika
- izradi odgovarajućeg edukacijskog materijala za svaku od uključenih skupina
- preventivni programi s točno utvrđenim zadaćama svakog sudionika i suradnja s lokalnom zdravstvenom službom
- osiguranje i vrednovanje kvalitete programa
- promocija preventivnog programa u lokalnoj zajednici

Kod osmišljavanja preventivnog programa, mora se voditi računa o dobi grupe, socijalnoj strukturi populacije o nivou znanja unutar pojedine populacijske skupine. Osnovna je premisa "Svaki pojedinac dužan je brinuti o svom zdravlju, a na liječnicima, stomatolozima je zadaća kako im u tome pomoći.

Metoda i tijek rada

Uzimajući u obzir činjenicu multikauzalnosti uzroka karijesa, ipak postoji jedna čvrsta okosnica, koja je usmjerila naša nastojanja u preventivi ,a sadržana je u t.z.v.PIRAMIDI ZDRAVLJA (Z.Rajić)

U osnovici piramide je

1. zdravstveni odgoj,
2. pravilna prehrana sa što manje šećera
3. redovna i pravilna higijena-pranje zubi iza jela a osobito iza večere
4. fluoridacija-lokalna-/ugradnjom fluora u površne slojeve zuba jača se otpornost cakline na djelovanje kiselina nastalih razgradnjom ugljikohidrata
5. stomatološki pregled - prvi sa navršenom prvom godinom u stomatološkoj ordinaciji izabranog stomatologa, a zatim 3-4 puta godišnje

Projekt udruge obuhvaća četiri premise piramide zdravlja dok stomatološk i pregledi nisu rađeni jer je to u domeni rada izabranog stomatologa.

Izrada edukacijskog materijala

Edukacijski materijal se sastoji od slikovnih prikaza rasta i razvoja zubi, održavanja higijene, važnosti prehrane za zdravlje zubi- piramida zdrave hrane- prikaza stomatološke ordinacije s objašnjenjem značenja svake intervencije , dakle 25-30 slikovnih prezentacija koje služe za edukacijsku radionicu.

Slikovnica „Povratak Grica i Greca“ je pripremljena od autora od kojih je većina sudjelovala u pripremi sličnog materijala prije 15-20 godina. Slikovnica je ujedno dio materijala za likovnu radionicu koja je sastavni dio programa a djeci se uvodno u likovnu radionicu pročita i predoči sadržaj slikovnice. U radionici se koristi model čeljusti na kojoj djeca sama vježbaju četkanje zubi.

Novi materijal je DVD sa dvije priče o Gricu i Grecu. Budući da su danas dječji vrtići i male škole dobro opremljene za primjenu informatičkih tehnologija, to je programu dodan i taj medij.

Edukacijski materijal za roditelje se sastoji od objašnjenja programa, osnovnih činjenica o važnosti prevencije karijesa i preventivnih pregleda kod izabranog stomatologa. Jednako tako za osoblje vrtića roditelje, djecu a i javnost služe dva plakata; jedan za vrtićku dob i drugi za još mlađu populaciju jaslca, više namijenjen roditeljima nego li djeci. (dio slikovnog materijala u prilogu članku).

Organiziranje radionica u dječjim vrtićima i maloj školi

U suradnji sa lokalnim zajednicama (uredi za zdravstvo i socijalnu zaštitu grada, županije) organizira se sastanak ravnatelja ustanova, objasni se svrha programa i pripreme odgovarajući uvjeti za izvođenje edukacijske i likovne radionice u vrtiću ili maloj školi za pojedine skupine djece. Istovremeno se informira lokalna stomatološka služba koje se poziva da se priključi u provedbi.

Prema dogovorenom rasporedu izvodi se edukacijska radionica u trajanju 45 minuta, vježbe na modelu, prikaže slikovnica i/ili DVD kako bi se djeci osiguralo da aktivno sudjeluju u radionici.

Tijekom radionice se provodi fluoridacija, a cijeli rad prati suradna udruga Centar za promociju europskih standarda u zdravstvu (EUSUZ) iz Zagreba koji evaluira kvalitetu izvedbe programa i bilježi reakcije i primjedbe. Djeci se podijeli materijal za izradu crteža kojim oni izražavaju svoje znanje odnosno ono koje su novo stekli. Dodatno stomatolozi pregledaju prostor koji je predviđen u vrtićima za higijenu ruku i zubi i raspravljaju s odgajateljima i zdravstvenim voditeljima o problemima.

Što je do danas učinjeno ?

Program je započeo 2005 godine u gradu Karlovcu, a 2006 proširen na cijelu županiju. Povodom međunarodnog dana zdravlja su dječji crteži izloženi 7 travnja javnosti u knjižnici Grada Karlovca.

Godine 2007. obrađena je cijela Ličko Senjska županija i Sisačko Moslavačka županija uz ponovni obilazak „problematičnih“ ustanova u Karlovačkoj županiji. Za promociju u javnosti priređena je izložba dječjih crteža također uz Dan zdravlja u gradu Sisku.

Godine 2008. program je proširen na Šibensko Kninsku županiju, poglavito mjesta u zaleđu, a izložba dječjih radova iz protekle godine je održana u Gospiću.

Godine 2009. započele su pripreme za provođenje projekta u Gradu Zagrebu uz potporu Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport , Gradski ured za zdravstvo, rad, socijalnu zaštitu i branitelje te Zagrebačkog holding poduzeća. Oni su ujedno bili najviše uključeni u financiranje edukacijskog materijala za roditelje, odgajatelje, promociju u javnosti i umnažanje DVD-a. Pripremljen je također CD sa dvije priče za djecu koje mogu roditelji koristiti kako kod kuće tako i vožnji djece.

Svim su radionicama uz djecu prisustvovali zdravstveni voditelji, odgajatelji i vrlo malo roditelja. Nažalost lokalna stomatološka služba je samo u Sisačko Moslavačkoj i Šibensko Kninskoj županiji bila aktivna u ovom projektu, dok je u drugim sredinama to bilo rjeđe zbog zauzetosti kolega.

Podaci o dosadašnjim aktivnostima su prikazani na tablici 1.

Tablica 1.

Županije i gradovi	Grad Karlovac	Karlovačka županija	Sisačko Moslavačka	Ličko Senjska	Šibensko-Kninska
Broj djece u edukacijskom programu	940	1.537	3.876	397	2.907

Promocija projekta u javnosti:

Uz već spomenute likovne izložbe javnost je u pojedinoj sredini bila obaviještena putem lokalnih medija- novina i radio postaja na kojima su u emisijama uživo slušaoci mogli postavljati pitanja, a voditeljice projekta su govorile o ciljevima svog rada. Na web stranicama dječjih vrtića su postavljene obavijesti i slike radionica.

Osiguranje kvalitete

Provedeno je praćenje kvalitete rada na radionicama i posebno su pripremljeni upitnici sa pitanjima za osoblje vrtića. Anonimna anketa je pokazala da su gotovo svi vrtići izrazili spremnost sudjelovanja i dalje u ovom programu.

Poteškoće i problemi uočeni tijekom ovog rada

U provedbi projekta nije bilo poteškoća . U vrtićima su vrlo lijepo prihvatili program i osigurali uvjete za rad. Suradnja sa ravnateljima, zdravstvenim voditeljima i odgajateljima bila je vrlo dobra.

Zadovoljni smo interesom djece i njihovim aktivnim sudjelovanjem u edukacijskim radionicama.

Međutim moramo ukazati na problem nedostatnog provođenja svakodnevne higijene usta i zubi u nekim od vrtića. U nekim dječjim vrtićima djeca nemaju četkice za zube i tijekom boravka u vrtiću ne peru zube.

Razlozi tome prema iskazima osoblja (zdravstvenih voditelja i odgajatelja) su:

- neadekvatan sanitarni čvor
- prevelik broj djece u grupi
- neadekvatan smještaj

U cilju unapređenja i prevladavanja poteškoća smještaja četkica uputili smo im pismene prijedloge kako prevladati te poteškoće i ponudili dobra rješenja smještaja četkica iz vrtića u kojima djeca svakodnevno peru zuba. Nadamo se da će se ta rješenja prepoznati i primijeniti u svakodnevnom radu a na dobrobit djece. Isto tako potrebno je putem informativnih listića što više uključiti roditelje kako bi ojačala njihova podrška prevenciji. Zajedničkim djelovanjem svih sudionika roditelja, medicinsko pedagoškog osoblja u vrtićima moguće je ostvariti osnovne ciljeve ovog preventivnog programa. Zaključno ako djeca rano usvoje prevenciju i odgovornost prema svom zdravlju lakše će u kasnijim godinama prihvatiti ostale preventivne aktivnosti, biti odgovorniji članovi zajednice i time smanjiti svoje i opće troškove za zdravstvene potrebe.

Izbor iz literature:

1. Jurić H. Kamo nas vode današnje spoznaje o prevenciji zubnog karijesa. Hrvatski stomatološki tjednik 2006;2: 17-19
2. Koch G., Poulsen S. Pedodoncija, 2005., 1:17
3. Krsnik R., Medin –Srkoč O., Srkoč T. Prava i obveze djece u primarnoj stomatološkoj zaštiti. Knjiga izlaganja na V proljetnom bioetičkom simpoziju HLZ-a Zagreb, 3. lipnja 2005.
4. Rajić Z. i suradnici, Dječja i preventivna stomatologija. Zagreb, 1985
5. Rajić Z. Nacionalni program prevencije karijesa i promocija oralnog zdravlja. Medix 2000;96 – 99
6. Rajić Z. Preventivna stomatologija u Hrvatskoj – jučer danas sutra. Medix 1997;13:16-17
7. Rajić Z. Preventivna stomatologija u Hrvatskoj – jučer danas sutra. Medix 1997;13:16-17
8. World Health Organisation. Basic documents 39 th edn. Geneva:WHO, 1992

Adrese za korespondenciju:

Dr.sc. Ljubica Vranić, spec. dječje i preventivne stomatologije u mirovini
Zagreb, Vinogradska 67
e-mail: ljubicavranic@gmail.com

Mr.sc.dr. Ružica Krsnik, spec. dječje i preventivne stomatologije
Stomatološka ordinacija, Zagreb, Horvaćanska 31 A
e-mail: RužicaKrsnik@yahoo.com